

M U N I
P E D

Narušený vývoj řeči

Narušený vývoj řeči a jazykových schopností, klasifikace. Možnosti ovlivňování vývoje řeči a jazyka.

Definice

- **Narušený vývoj řeči** je široce chápaná kategorie zejména kvůli množství příčin, které jej mohou způsobit a bohatosti symptomů, jimiž se projevuje. Definuje se jako **systemové narušení** jedné, více, případně všech oblastí **vývoje řeči vzhledem k chronologickému věku dítěte**
- Je-li **vývoj řeči** v určité oblasti **narušen**, projeví se to v **komunikačních schopnostech** jedince.

Faktory vzniku

- **Vývoj řeči** je složitý proces, který ovlivňují mnohé faktory, a to vnější i vnitřní:
- *Vnitřní podmínky*: vrozené předpoklady a nadání pro řeč, zdravý vývoj sluchového a zrakového analyzátoru, nepoškozená CNS a mluvní orgány, dobrý celkový fyzický a duševní vývoj, uspokojivý vývoj intelektu.
- *Vnější podmínky*: celkový vliv prostředí a výchovy, hlavně množství a přiměřenost podnětů, stimulace dítěte ke komunikaci

Klasifikace

- Narušený vývoj řeči klasifikujeme podle různých hledisek.
- Hledisko etiologické
 - NVŘ může být dominujícím (vývojová dysfázie) příznakem nebo symptomem jiných vývojových poruch (DMO, sluchové postižení...).
- Hledisko stupně
 - NVŘ se může projevovat jako lehká odchylka od normy při narušeném vývoji řeči až mimořádně jako úplná nemluvnost (např. u hluboké mentální retardace).
- Hledisko věku
 - přibližně do konce 1. roku mluvíme o fyziologické nemluvnosti, kdy se dítě teprve připravuje na řeč. Od prvního roku začíná vlastní vývoj řeči
 - Mezi 2. 3. rokem života mluví intaktní dítě již ve větách. Jestliže se vývoj řeči opozdí a dítě je zdravé (dle posouzení odborníků – pediatra, psychologa, foniatra a dalších) a pokud je prostředí stimulující pro vývoj řeči a dítě přiměřeně (i když ne řečí) reaguje na podněty z prostředí, mluvíme o prodloužené fyziologické nemluvnosti (do 3. let). Také se může jednat o vývojovou nemluvnost (vývojová dysfázie) – nutné odlišit od získané nemluvnosti (neurologické vyšetření, CT...).

Klasifikace

– Hledisko průběhu vývoje řeči (dle Sováka)

- *Opožděný* vývoj řeči – příčinou může být dědičnost, opožděný vývoj CNS, nedoslýchavost, nepodnětné, nestimulující prostředí. Prognóza je dobrá v případě včasného podchycení a správného ovlivňování vývoje řeči.
- *Omezený* vývoj řeči – příčinou může být mentální retardace, těžší poškození sluchu nebo velmi nepříznivé sociální prostředí. Prognóza je špatná, jedinec většinou nedosáhne ve vývoji řeči normy.
- *Přerušovaný* vývoj řeči – příčinou může být úraz, vážné duševní onemocnění, psychické trauma apod. Prognóza je dobrá v případě odstranění příčiny a příznivý stav dítěte po vyléčení – dítě dosáhne normy. Jsou-li podmínky nepříznivé (např. při demenci, následující vývoj bude charakteru omezeného vývoje řeči.
- *Odchylný* vývoj řeči – příčinou jsou např. rozštěpy patra, kdy se odchylka od normy projevuje pouze v některé z rovin řečového vývoje (např. vývoj artikulace, prozodických faktorů řeči), takže vývojová křivka jakoby se pohybovala okolo normy.
- *Předčasný* – předbíhá normy – přehnané nároky na dítě, může dojít k NŘV – koktavost, stagnace, nemluvnost

Za NVŘ nepokládáme:

- **fyziologická nemluvnost** – do 1 roku kdy není CNS vyžralá a motorika mluvidel není vyvinuta natolik, aby mohlo mluvit:
- **prodloužená fyziologická nemluvnost** – do 3 let
- **vývojová neplynulost** – *dysfluence* – kolem 3 roku prudký rozvoj řeči (kocktavost, zadrhávání, breptavost) – přechod z 1. na 2. signální soustavu – projevuje se neplynulostí v řeči u dítěte – myšlení předbíhá vyjadřování – často je počátkem kocktavosti, ale ta většinou odezní
- **fyziologická dyslálie** – období do 5 let
- **prodloužená fyziologická dyslálie** - období do 7 let
- **fyziologický dysgramatismus** – do 4 let – neschopnost používat pravidel mateřského jazyka – po 4. roce už jde o patologii – slovní druhy, časování, jednotné a množné číslo
- **opožděný vývoj řeči – prostý** – do 4 let – struktura řeči totiž není narušena, jde jen o časové zpoždění vývoje jedné či více jazykových rovin – OVŘ se však často projevuje jako symptom jiných poruch řeči (V. Lechta)

Možnosti ovlivňování vývoje řeči

- rozvoj zrakového a sluchového vnímání,
- rozvoj fonemického sluchu,
- rozvoj hrubé a jemné motoriky,
- motoriky mluvních orgánů,
- grafomotoriky,
- dechová a fonační cvičení,
- přípravná artikulační cvičení.

Opožděný vývoj řeči

- Pokud dítě **ve 3 letech nemluví** nebo mluví méně než ostatní děti, hovoříme o **opožděném vývoji řeči**.
- Je nutné hledat příčiny opoždění, vhodné provést diferenciální diagnostiku a zajistit odborná vyšetření (foniatrické, neurologické, psychologické a další), která vyloučí:
 - Sluchovou vadu
 - Vadu zraku – nedostatky ve zrakové percepci mohou také ovlivňovat vývoj řeči
 - Poruchu intelektu, která je dle stupně postižení provázena OVR
 - Vady mluvních orgánů, orofaciální rozštěpy – mohou být (i když ne vždy) příčinou opožděného vývoje řeči.
 - Akustickou dysgnozii (neschopnost zapamatovat si slova, porozumět smyslu slov.
 - Autismus, autistické rysy – vývoj řeči se opoždí, často se projevuje neschopnost komunikovat.

Etiologie

- nepodnětné prostředí: nevěnuje pozornost vývoji dítěte (řečovému, neuropsychickému)
- citová deprivace
- genetické vlivy
- nedonošenost, nevyzrálá nervová soustava
- lehká mozková dysfunkce
- nadužívání masmédií a PC
- nesoulad požadavků okolí se schopnostmi dítěte
- poruchy sluchu a zraku
- obtíže při porodu = perinatální potíže
- Nedonošenost, předčasný porod
- nevyzrálost CNS
- syndrom ADD (*Attention-Deficit Disorder*) = porucha pozornosti bez hyperaktivity
- syndrom ADHD (*Attention-deficit hyperactivity disorder*) = porucha pozornosti s hyperaktivitou

Doporučení

- v rámci logopedického poradenství rodičům doporučit vhodný postup při stimulaci psychomotorického a řečového vývoje dítěte
- doporučit zařazení dítěte do kolektivu – MŠ
- poskytovat dobrý mluvní vzor, podněcovat chuť dítěte komunikovat, nenutit jej, ale motivovat – vtáhnout do komunikačních situací hravou formou
- rozvíjet zrakovou a sluchovou percepci, schopnost sluchové diferenciacce
- rozvíjet rozumění řeči
- rozvíjet aktivní a pasivní slovní zásobu
- rozvíjet motorické schopnosti (hrubá motorika, jemná a mluvních orgánů)
- rozvíjet spontánní řeč
- nácvik pomocí **stereotypů** - provázet situace stejnými slovy a pohyby
- nejprve obsahová stránka řeči (chápat a komunikovat), teprve potom formální (přesná výslovnost a artikulace)

Prognóza – 4 možnosti

- 1) vhodnou intervencí dítě dorovná vývoj
- (komunikace potom začne odpovídat věku a dítě zahájí povinnou šk. docházku bez odkladu)
- 2) doporučí se odklad školní docházky - pokračuje se v logopedické intervenci, aby se dítě co nejvíce přiblížilo normě
- 3) na základě problémů se projeví NKS - dyslalie
- 4) na základě dlouhodobého pozorování a komplexního diagnostického procesu je stanovena diagnóza NKS - vývojová dysfázie